

MOSOLYGÓ TISZA MENTE

(ZENTAI ÉS ZENTA KÖRNYÉKI NÉPI ANEKDOTÁK)

Elterjedt nézet — az irodalmi köztudatban legalább is úgy él —, hogy a magyar néphumor egyedüli hordozói a székely góbé és a palóc ember. Az előbbi a magát minden fonák helyzetből kivágni tudó, eszes, az utóbbi pedig a kissé együgyű és földhözragadt gondolkodású magyart példázza. Hogy más vidékek magyarságának körében éppen úgy megteremnek a helyi vonatkozású vidám népi történetek, miként a Királyhágón túl vagy a palóc földön, erről a tényről még a múlt század derekán meginduló népköltési gyűjtés is megfeledezett. De nemcsak ez. Így tettek a kiadók is, akik a századforduló után egyre-másra jelentették meg a már kész magyar vagy külföldi gyűjteményekből kölcsönzött anekdotakiadásokat, csak éppen a hazai mezőkön sarjadt és népi talajból nőtt anekdotákkal nem törődött senki. Ha itt-ott más műfajok gyűjtése közben sor került is egy-két tréfás történet, népi adoma lejegyzésére, szervezett gyűjtést a népi anekdota felkutatására és annak megmentése érdekében — tudtommal — sehol sem kezdeményeztek. Talán csak Jókai gyűjtőmunkássága a kivétel, mert az író élő források közlése alapján jegyezte vagy jegyeztette föl a hallott népi történeteket, és ültette azokat valamelyik regényének meséjébe.

Tóth Béla is azzal kezdte a ma már klasszikussá lett hat kötetes anekdotakiadványának előszavát, hogy »Anekdotakedvelő nemzet vagyunk mi magyarok« ... de ezt a millennium korára jellemző önáltatást (más népek éppúgy kedvelik a csattanósan előadott történeteket, mint mi!) csak az úri rend anekdotáival igyekezett bizonyítani. Sőt, előszavában azt fejtegeti, hogy az anekdota az »úri folklór« szellemi kincsének tartozéka, s a nép csak »eltanulja tőlünk, deákos emberektől.«

Az igaz, hogy az egykori táblabírák, képviselő urak és fiskálisok anekdotázó kedvét sok-sok vaskos kötet őrzi, de tévedés azt hinni, hogy kizárólag csak az úri kaszinó tagjai művelték volna ezt a népszerű műfajt. Anekdotáztak a parasztjaink is, hiszen a patriarchális életforma társas együttlétei: a bandázás, a disznótorok, lakodalmak, keresztelők, különféle közös munkaalkalmak mind-mind kiváló lehetőségei voltak az itt felhangzó népi jókedv kivirágzásának. Az ilyen vagy más alkalmakkor született derűs' históriák azonban nem az úri rend fehér vagy zöld asztaláról lehullott szellemi morzsákból keletkeztek, s nem is kizárólag világjáró vándormotívumok helyi színekkel való továbbvariálásából lettek, hanem az egyszerű nép elméssége hozta létre őket. Akad persze ezekben az anekdotás történetekben vándorelem is, de e mellett sok a sajátosan eredeti népi mag, s ezt veszendőbe hagyini

nagy kár és mulasztás volna. Igaz, néha parlagiak, nem egyszer vas-
kosak ezek a népi történetek, de mégiscsak beletartoznak az egye-
temes magyar anekdotakincsbe, és érdemesek a följegyzésre.

Több mint egy évtizede gyűjtögetek a néphumor szikkadó meze-
jén anekdoták után tallóztatva — mindinkább fogyó eredménnyel. Bár-
mennyire szívós is ez a műfaj — lám, túlélte a népdalt, népballadát és
a népmesét —, mégis: népi élcek és anekdoták után kutatni ma már
mind nehezebb vállalkozás. Nem azért, mintha talán a vidámság fogyott
volna ki az emberekből, vagy mert életkörülményeik változása komo-
rabbakká edzette volna őket. Inkább talán arról van szó, hogy — mi-
ként az irodalomban, ugyanúgy a népi életben is — lassan avas mű-
fajjá lesz az anekdota. Nemcsak a divat, hanem a közéleti humor terén
is változik az ízlés. A népi, csendes bölcsesség, a rövid, de magvas
történetek helyét ma inkább a harsány viccek, s a napilapokban, folyó-
iratokban csóstúl közölt, torzan jellemző karikatúrák lesznek közke-
veltté. Lassan-lassan kivesz az anekdotázó hajlam is az emberekből,
olyannyira, hogy ma már ízesen beszélő kedélyes népi anekdotázóra
mind ritkábban lehet rábukkanni.

Én még találkoztam egynéhánnyal az idősebbjei közül, kiknek
elbeszélése és közlése révén nem egy felejtésre kárhozottat derűs
élcet, vagy jellemző históriát sikerült megmentenem; olyat, amelyikben
eredeti módon tükröződik a zentai és Zenta környéki ember kedély-
világa, eszejárása: találékonysága vagy éppen együgyűsége.

Jellemző ezekre a Tisza menti népi anekdotákra, hogy java részü-
ket a paraszti életmód, a béres- és részessors teremtette, s hogy leg-
többjük a cseléd- és gazdaviszonyt vagy a nagygazdaréteg mérhetet-
len fukarságát példázza. Akadnak persze más tárgykörből való bohó-
kás történetek is. Értékük nem csupán abban van, hogy hajdan élt
bővérű és széles kedvű őseink örömeinek ma is elevenen ható példái
ezek a népi anekdoták, hanem abban is, hogy a humor tükrében tud-
ják bemutatni egy tűnőfélben levő életforma emberi gyarlóságait és
társadalmi visszasságait. Tehát a szórakoztatáson túl kort is festenek
egyben.

Gyűjtésük módjáról annyit: minden esetben szóbeli közlés alap-
ján jegyeztem le a hallott történeteket; úgy, ahogyan azokat a közlő
személy elmondotta. Ha mód nyílott rá, több személyt is kivallattam
az epikai hitel érdekében, mert hisz elsősorban olyan anekdoták után
kutattam, amelyek az itteni életben gyökereznek.

Nemcsak tartalmi hűségre, hanem nyelvi hitelességre is töreked-
tem. Ahol lehetett, ott szinte szóról szóra adtam vissza a történet elbe-
szélőjének egyéni előadásmódját, vagy ha az túlságosan pongyola volt,
úgy a kifejezéseit, szóhasználatainak egyéni ízt törekedtem átmenteni
az anekdota szövegébe. A szövegkijelítést viszont csak mértékkel jelöl-
tem, mert ez a gyűjtemény elsősorban az olvasóközönségnek szól, s
nem nyelvészeti célokat szolgál. Hiszem azonban, hogy az olvasó az
anekdoták szövegén keresztül is érzékelni tudja a már főleg csak az
idősebbjel által beszélt egykori ízes és képgazdag népi nyelvet.

Íme egy csokorravaló népi anekdota a Zenta környéki lakosság
kedélyének virágoskertjéből!

KI MENJEN A KISKÚTRA?

Zsoldos bácsi másik legényfia is megnősült. Igaz, csak nagysokára, hogy végül is már az öregeknek kellett biztatniok a fiukat: ugyan ne gondolkozzék annyit, nézzen asszony után.

— Úgy kőne mán egy fiatalabb, aki levinné rúlam a ház körüli munka gondját! Nem látod, hogy rajtam a hárm egész nap? — korholta fiát Terus néni.

No, nem hiába, hogy kivárt a legény, de el is trefelte a nősülést, azaz-hogy az asszonyt, alaposan.

Topolyáról-e, honnan kommandáltak neki egy lányt, akiről csak az esküvő után derült ki, hogy olyan »otthon rongyos, utcán cifra«-féle, aki mindent szeretett a házasságban, csak éppen dolgozni nem. Alighogy becsöppen a jómódba, hájat lökött a dereka, s úgy meghízott, olyan idomtalan nagy lóbőr lett belőle, hogy csak úgy rítt a föld utána, ahova lépett.

Egyszer — éppen disznóvágás tájékán — történt, hogy az öreg Zsoldos megszomjazott a sós oldalas után. Megemelte a kantát, hogy töltsön magának a füles pohárba.

— Híjnye, a jószágát! E' meg üres ám! — mondta jó hangosan az öreg a feleségének, de úgy, hogy a padkán ringató menyecske is hallja. — No, majd a másikkul...

— Ebbe sincs e' csep se! Az áldóját! Hát majd kimék no, a kiskútra — tüsténkedett az öreg, de inkább csak mutatta, mintsem tette, amit mondott.

— Dehogy megy ke! Majd éppen...! Egész héten jajgat itt a derekára... Majd ha megszáltam, kilépek én a sarokra egykettő — sietett volna párja segítségére a szüle.

— No, még csak az köllene! Azzal a fájós láboddal... E'csúszol kint a jeges utcán, osztán akkor nézhetiünk mind a ketten! — replikázott az öreg.

Ezt már a menyecske sem bírta hallgatni a kemence mellől.

— Ugyan, ugyan, mit agyvégeznek ke'etek még ezen is? Apám is hoz egy fordulóval, meg anyám is kimegy egyszer, oszt levan. Úgyis köll két forduló víz, mert estére akarom fürdetni a Janikát.

TARHONYAVADÁSZAT

Kaszálni tudó napszámosokat fogadott fel aratásra az egyik fukar kispiaei nagygazda. Akkoriban — a két háború között — kosztot is kaptak a részesek, akiknek a gazdasszony főzött — ha volt mit. Mert szerződéskor ugyan jó szalonnát ígért a bérlő, de aztán ugyancsak megrövidítette a munkásokat. Amikor követelöztek az emberek, tréfával ütötte el:

— Énnálam mindennap »ódalast« ehetek (már ti. oldalt fekve).

Bizony nemegyszer kellett vele cigánykodniuk az embereknek a kijáró élelemért.

Egy izben az aratók között volt egy jó humorú napszámos is, aki alaposan rápirított a fukar gazdára a többiek előtt.

Aratásban leginkább tarhonyaleves járta, mert az olcsó is volt, meg az készült el leghamarább. A munkások ott ettek a leterített zsákokon a bogrács körül, a gazda meg ott járt-kelt és nézte, ki hogyan fal, mennyi kenyeret pusztít, ki a nagybélú, hogy azt aztán jövőre ne fogadja föl.

— Matyi bácsi! — szólt oda kanalazás közben a részes.

— No, mi köll már megint?

— Ugyan vezesse ki kend a Csillagot!

— Mit akarsz velem?

— Ráülök, oszt fogok egy tarhonyát, mer' gyalog nem érem utol...

RÉGI MAROKVERŐKRŐL

— Hamar lett ló, mint a szegény ember csikaja — mondták régen az olyan fiatalra, akit már iskolahagyott kora előtt kanásznak, ha meg leánygyermek volt: szolgálónak vagy marokverőnek állította el az apja, anyja.

Különösen a marokszedő gyereklánymak volt nehéz dolga. Aratóskor rekkenő hőségben 2—3 kaszás előtt is terigetett naphosszat, vagy a lekaszált búzarendből kukával (jahoroggal) szedte a kévének valót. A kévét búzaszárból font kötéllel fogta össze, s ez utóbbit nagyon korán, harmaton csavarta, amikor még nem törik a búza szára. A kévéket aztán rakásokba, úgynevezett keresztkebe rakták.

Szóval, nehéz munka volt a marokverés, s nem egy anya kérte meg a bandagazdát, azaz a részes aratók fejét, vagy magát az aratót, aki a leány előtt a búzarendet vágta, hogy ne hajsák agyonra, kíméljék a leányát, »hiszen még gyerek, a lelkem«.

— — —

Vézna kis hajadon volt az egyik öreg részes marokverője. Azt is beajánlotta az anyja a bácsinak — valami rokonféléje lehetett —, hogy istápolgassa, óvja már szegényt. Ugyanakkor a lányt is figyelmeztette, hogy forduljon mindig az öreghez bizalommal.

Egy délben kihozták a részes aratók ebédjét, s az emberek — aratók, marokszedők — a keresztke hűvösében a kévékre telepednek. Meleg is volt, el is pilledt a leányka, nem vigyázott, s leülés közben — szelet eresztett.

— Ki repeszi itt a gyolcsot? — szólt évődve az egyik aratórészes.

A pipacspirossá vált leányka rimánkodva súgta oda az aratójának:

— Ugyan, Pista bácsi, vegyik kend mán magára!

Mire az öreg:

— Venném én, édes lányom, de se ujja, se gallérja!

MIÉRT NINCS SZÜKSÉG VILÁGÍTÁSRA?

A múlt század végén a közvilágítás bevezetése előtt errefelé a bakterek vigyázták az emberek álmát. Tisztüik az volt, hogy sötétedéstől reggelig róják a város, illetve a község utcáit, és ijesztgessék a rosszban sántikálókat. Aludniuk persze nem volt szabad, s ellenőrzésül minden órában egy-egy rigmust kurjantottak, így adva tudtára mindazoknak, akiknek volt félténivalójuk, hogy ébren vannak.

Pl.: Nyolcat ütött már az óra,
Térjen ki-ki nyugovóra.

vagy:

Éjjél után óra kettő,
Dicsértessék a Teremtő.

Kelj föl Kata, süsd a tőköt,
Nem kiáltom már az ötöt.

Akárcsak a mai utódaik — a vállalati éjjeliőrök — a régi bakterek sem örködték mindig lankadatlan buzgalommal. Rendszerint öregekből kerültek ki az e tisztség viselői, s bizony, csendes estéken egy-egy kapualjban vagy utcasarki kispadon csak elnyomta őket a buzgóság.

Dobos János történész kollegám már megírta krónikájában, de itt most én is fölemlítem, hogy amikor az egyik zentai öreg bakter újévet köszöneti beállított dr. Huszágh Nándor ügyvédhez, az imígyen korholta:

— Ejnye, ejnye, Döme Bácsi! Mondják ám a rossz nyelvek, hogy maga mindig a Mucsi patikája előtt alszik.

Döme bácsi önérzetesen védekezett:

— Ne higgye ám, ügyvéd úr! Szoktam én a maga sarkán is alunni!

*

Mesélik, hogy a kanizsai községi képviselő-testület is napirendre tűzte a századfordulón a közvilágítás bevezetését. Az urak: a polgármester, a takarékpénztár elnöke, no meg a többiek prezentálták elsősorban a dolgot, mert szerettek volna, ha a község nem marad le a környékbeli helységektől.

Csakhogy a kupaktanácsban maradi gondolkodású, bükkfagatyás, virilista képviselők is helyet foglaltak, méghozzá igen nagy számban. Ezek meg írtóztak minden haladástól. Szót is kért az egyik szállási képviselő is, aki a következőképpen okolta meg az ajánlat elvetését:

— Minek nekünk közvilágítás? Az teljesen fölösleges, kérem. Eccaka minden rendes ember alszik, csak a kutyák meg az urak koslatnak.

JUHÁSZ VENDÉGLÁTÁS

Isten látja lelkem, dehogy akarom a juhászokat simfölni — úgy is alig van már belőlük mutatóban egy-kettő! —, de régen azt tartották róluk, hogy »Aki három napig juhász volt, az már megérett az akasztófára!« (Tudniillik annyi huncutság ragadt rájuk az alatt a pár nap alatt.)

Pásztornak hajdanán csak azt tartották, aki beleszületett a pásztorkodásba, akit már szopós kora óta jószágra neveltek. A cseléd-, béresféliből vagy parasztból lett juhász már csak olyan kéntelen pásztor volt, akit a többiek, az igaziak kinézték maguk közül.

Fogahullott, öreg felsőhegyiek meséltek egy régi virtikli pásztorról, az öreg Kis Pali bácsiról, aki — mikor a múlt század végén megfogyatkozott errefelé a szabad mezőségek — Bánátban, Padén árendált legelőt a birkáinak.

Mesélőim szerint, akkor még gatyás bíró állt a falu élén, s hogyan, hogyan nem, éppen ennek a búzájába ment tilosba Pali bácsi falkája. Hogy az öreg akarta-e, vagy hogy tán a bojtárgyerek andalodott el, ezt már nehéz volna kideríteni, elég az hozzá, hogy a vén juhász szép szóval akarta a kárt eligazítani. Bíró uram előbb berzenkedett, fenyegette a juhászt, de aztán — mivel nem vetette meg a jót — kiegyeztek egy kiadós birkaprikásban.

Másnap estére volt hivatalos a juhásztanyára a gatyás bíró.

Pali bácsi aznap deléután elkapott a gamójával egy öreg, szőrférges birkát, kirántotta a bőréből, és már készült is a jó vacsora. Karikára vágott vöröshagymát tett a hús tetejére, arra paprikát szórt, s többször is meg-riszálta a bográcsot, hogy a hús körbe-körbe haladjon. Olyan szaga volt annak, hogy még Miska, a csacsi is odaténfergett a szolgafához, s előbb csak dörgölözött, de aztán még bele is szagolt a bográcsba, amíg a juhász és a bojtár a birkák körül foglalatzkodott.

Később megjött a bíró is, és körülülték a bográcsot. Este volt már, de nem gyújtottak világot, mert — holdtölte lévén — akár a szag után is beletaláltak a bográcsba.

Jócskán benne voltak már az evésben, no meg a beszédben is, amikor a bíró — két falat között — teleszájjal érdeklődni kezdett:

— Ugyan, gazduram, hány veséje szokott egy birkának lenni?

— Hát kettő.

— Én is úgy tudtam, de már az ötödiket eszem...

Pilácsot gyújtottak hát, s akkor látják, hogy a gatyás bíró bicskahegyén — megkövetem — számárgaluska fénylik a zsírtól.

— Híjnye a teremtésit ennek a Miskának! — zsémbelt az öreg pásztor. — Mi akartuk megvendégölni bíró uramat, oszt ehun e: a csacsinak sikerült.

ÚRI STIKLIK

Bácska és vele a Tisza mente valamikor híres volt bőkezű és mulatós föld-birtokosairól, azoknak napokig tartó, olykor hetekbe nyúló dñomdánom-jairól, viselt dolgairól.

Az elpocakosodott és hájba temetkező vidéki kiskirályok »úri« gesztusait erre mifelénk is sokáig el-el emlegették anekdotázás közben a régiiek, de ma már lassan elfelejtődnek, kikopnak a maradékok emlékezetéből a hajdani virtuskodás példái.

Hozzá kell tennünk, hogy Zentán és környékén nem annyira nagy-birtokosok, mint inkább csak módosabb gazdák éltek, de mulatásban és virtuskodásban ők nem igen mardadtak le a többiektől. Bizony — ahogy mesélik — a Tisza mentén is sok jó termőföld elúszott a trombita- és muzsikaszón annak idején...

Egy nagygazdáról azt mondja a fáma, hogy a tanyán rendezett »úri murihoz« Csantavérről vitette ki a cigányokat a nagy tanyára. Hogy jobb kedvvel húzzák, mindegyik zenésznek választási malacot ígért.

Álta is a szavát, s a happaré végén a banda tagjai ragyogó arccal vitték hazafelé hönök alatt az éktelenül visító malacokat. Ám alig értek ki a tanyából, megállt bennük az út. A gazda parancsára a cselédek utánuk eresztették az ólakból a malacvisitástól felajzott anyakocákat, s azok vad rőfögéssel rohantak a zenészek után. Szegény muzsikusok! Inaltak volna, de mivel egész éjjel talpon állva húzták, no meg ittak is közben, így hát nem bírták szusszal. A bögös már a bekötő út végén elhajította a maga malacát, de a klarinétost — mesélik — fél dülő hosszan kergette a felbőszült anyadiszno.

*

Kazinci Dénesről — isten nyugosztalja! — mondják, hogy jó mulató, derűs lelkű földesgazda volt, aki élt-halt a cigánymuzsikáért. Szépen tudott mulatni, s a zenészek is szívesen húzták neki, pedig nem egyszer lóvá tette őket.

Egyszer — beszélük — még vasárnap délelőtt elkezdte húzatni magának a Hajduskándi. Hol vigat, hol siratósat. Brummogott a bögő, csendült a pohár, ő meg többször is odakiáltott a prímásnak:

— Húzzátok, romák! Mindegyiktek egy zsák búzát kap a végén tüllem.

Össze is villant a zenészek szeme, hogy »a bizony jó less«, s apaítanyait beleadva a muzsikába, rikatták reggelig a hegedűket. Hajnali háromkor, amikor már derengett odakint, azt mondja Kazinci:

— Ácsi! Most pedig mindnyájan hazamentek, és ki-ki hoz magával egy jó zsákot! Ha lehet, minél nagyobbat! De szaporán ám, hé, mert kocsira ülünk, oszt megyünk ki a tanyára! Ott a búza — tette hozzá magyarázólag.

Elsiettek a muzsikusok, és mi mást tehettek, a szomszédokat verték föl hajnali álmukból kölcsönzsákért. Végre összeszedelőzködtek. Ki búzás-, ki krumplis-, ki meg nagy zsidózsákot hozott magával, már amilyen a keze ügyébe akadt, illetve amilyet kapott.

— No, üjjetek föl, oszt gyerünk, mer vár odakinn a dolog! — csapott a lovak közé Kazinci. Jó lovai voltak, trappba mentek a tanyáig, istentelenül összerázva a féder nélküli parasztkocsin kuksoló hangászokat.

Amikor a tanya közelébe érnek, azt mondja a gazda a zenészeknek:
— No, itt szájjatok le, osztán tömjétek jó tele a zsakákat búzával!
A cigányok Kazincira néznek.

— Hát miféle búzával?

— Ehun van e'! — mutat az a még talpon álló érett gabonára.

— Hát ilyen búzára gondútá, hogy az iz egyen meg, te...!

— Persze, hogy ilyenre — mondja Kazinci. — Nekem más búzám nincsen. Búza — búza!

No, erre a magyar nóta daliáiból is kitört az anyatermészet. Zokszovakban gazdag nyelvük minden átkát szórni kezdték a gazdára, s mondták, hogy a szájuk szögletén kifért:

— Essen beléd a süly, te ilyen, te olyan, de aztán úgy ám, hogy soha ki ne gyűjjön!

— Gyepeseggyen be az udvarod...!

Kazinci azonban mosolyogva állta a sarat.

Amikor lecsillapodtak kissé, akkor már csak arra kérték:

— Ha már kihoztál, legalább vigyé vissza bennünket, verje meg a ragya azt a vörös pofádat!

— Nem lehet ám — szabadkozott Kazinci. — Nem érünk rá. Nem lássátok, hogy most akarunk aratni?

Azzal lovai közé vágott, s otthagya a harmaton a megrökönyödött zenészeket. Azok meg — mi mást tehettek, szegények —, etetve Kazincit a fenével, hónuk alatt az üres zsákkal átkozódva indultak hazafelé.

*

Ez előtt vagy ez után történt-e már — öreg krónikásom sem volt biztos benne —, hogy az egyik őszi vásáron meg egy tehénrevalót ígért a muzsikusoknak. Azok dörgölkét is szívvel, hogy szinte szór alig maradt a nyirettyűn. Am a végén Kazinci csak egy elnyűtt szíjon lógó repedt harangot vetett oda elübük. (Valamelyik eladott jószág nyakából akaszthatta le!)

A cigányok persze megrökönyödtek.

— Mit bámultok úgy, füstösök?! Hát nem egy tehénre való ígértem nektek? No, lássátok! — okította föl az elépedt hangászokat.

SÍRIG TARTÓ CSIZMA

Már régi idő óta köztiszteletben álló, népszerű família Zentán a Viczei család. Ebből az atyafiságból csupa talpraesett ember feslett bimbóba, kinek leleményért, no meg vig kedélyért soha nem kellett a szomszédba mennie: ezekből ugyanis egyik Viczei gyerek sem szorut senki másra.

E közismert nemzetség egyik rokonszenves és életrevaló tagja volt többek között Márton is — nyugodjék! —, aki, ha kellett, a csizmakészítésben szerzett magának elévülhetetlen érdemeket, de volt okleveles illem-és tánctanár, s a vendéglátó ipar hírnevét is öregbítette, mint a pincérszakma jeles művelője.

Vele esett meg az alábbi história.

Akkor éppen — közvetlenül a felszabadulás után — a csizmaipar utolsó mohikánjaként forgatta a dikicset, amikor elébe állt az utcán egy öreg tóparti ismerőse.

— Te, Marci, látod ezeket a csizmákat? — s az öreg lemutatott viseltes formájából kiment lábbelijére. — Ezt a pár csizmát meg a lakodalmamra csináltattam, oszt egész eddig szögátak becsülettel. De most már űlátom, csak e'hagynak. Mondd, öcsém: tunnál-e nekem egy pár ilyen csizmát készíteni, améket én életem végéig elhordhatnék?

— Már hogyan tudnék, János bátyám! Nézzen el hozzám ma délután, majd levesszük a mértéket! A jövő héten már az újbán defellírozhat kend a nagymisére...

Márton mester még aznap hozzáfogott a csizmakészítéshez. Felsőbőr még csak került valahogyan, de talpna valót — borszegény világ járta akkor! — sehogyan sem tudott felhajtani. Nem jött azért zavarba. Szerzett egy UNRRA papírdobozt, s a jó vastag külhoni pakundekliből — hadt mutasson! — kiszabta a csizmatalpat. Felülről rátett még valami hitvány kis bőrt, s az egészet kiglancolta. Szép volt az azért nagyon.

Feszített is benne a tóparti magyar — addig, amíg le nem esett az első eső. Épp a piacon kapta el az atyafit a zuhancs, s bizony, mire hazavergődött, a papírtalp pacallá ázott.

Szombaton aztán összefutott a borbélynál a mester meg a rendelője.

— Az anyád ideodáját, te aztán kibabráltál velem!

— Már mér tettem volna, János bácsi?

— Hát nem abban állapotunk meg, hogy olyan csizmát készítesz nekem, améket én egész életem végéig elhordhatok?!

— Hát éppen ez az, János bátyám! Nézzen csak ken' a tükörbe: olyan rozoga állapotban van, hogy a lélek mán csak hálni jár magába. Biz' isten, azt hittem, hogy nem éri meg ke' a vasárnapot, osztán én ehhez az állapothoz szabtam a csizmát is.

LEHET-E TÖBBLET A TAKARÉKBAN?

Annak idején igen tekintélyes földbirtokos volt Zenta környékén Tóth József, a tóthfalusi templom építtetője. Többnyire Kanizsán éldegélt, ahol közéleti szerepet is vállalt e század elején. Mint mesélik, az egykori kanizsai takarékpénztárat is ő alapította.

Abban az időben az élet még sokkal egyszerűbb volt, nem úgy, mint mostanában. Ma a különböző nevű bankokban egymás sarkát tapossa a sok tisztviselő, revizor, miegymás. Tóth uram Takarékjában összesen két ember: egy pénztáros meg a könyvelő képezte »a személyzetet«.

Az öreg hébe-hóba oda is benézett, de sohasem fontoskodott: békében hagyta az embereit; megbízott bennük.

Egyszer, télvíz idején is beállított bekecsben, tajtékipával.

— No, mi újság, gyerekek?

— Nagy baj van, Józsi bácsi — fogadták.

— Osztán mi a baj?

— Hiányzik 73 forint. (Akkor körülbelül egy tehén ára!) Már három napja keressük, de ahogy sem tudunk a nyomára bukkani.

Tóth uram szippantott egyet-kettőt, majd kivéve a csibukot, így szólott nagy flegmával:

— Hát csak keressétek, fiaim, meg lesz az, ha el nem loptátok!

Azzal elballagott haza.

Egy-két esztendővel az eset után év végi zárszámadás idején örömmel újságolja a pénztárnok az öregnek, hogy 9 forint többletet találtak.

— Az nagy baj, gyerekek! Nagy baj! No, de hónap ügyis mék Szabadkára, osztán kihozok majd egy könyvszakértőt...

— De Józsi bácsi — emlékeztették az öreget a pár év előtti esetre. — Amikor 73 forint hiány volt, akkor nem volt megijedve! Hát akkor miért van most?

— Azér' fiaim, mert hiány lehet — ha kivettétek. De többlet? ... A' nem lehet, mert' hogy ti oda biztosan nem tettetek. No lássátok, ezér' — adta meg a választ.

AZ ASSZONY KÖZBESZŐL

Nevezetes ember — városi képviselő — volt valamikor még a bükkfagatytás világban Berta Pali bácsi is. Igen nagy tekintélynek örvendett za Alvégben, nem csupán kupaktanácsbéli pozíciójából kifolyólag, hanem mert zenéértő ember lévén, igen szépen játszott az akkor még ritka hangszeren: a harmonikán.

Nyári estéken ki-kiültek az emberek a kispadra vagy az árokszélre, s úgy hallgatták Berta mester muzsikáját.

A kései maradékoknak a felesége mesélte volt róla a következőt:

— Hallom én egy délután, hogy a Berta kiült a kiskapuba, oszt hermonikál. El nem tudtam képzelni, hogy mivégről. Nem vótam rest, csendben kinyitottam a kaput a háta megett. Hát látom ám, hogy szembe a másik oldalon a küszöbön ott ül a Maris (fiatal özvegyasszony volt.) Kerekaljú kötény előtte, a lábán piros bársonypapucs, a bőre meg a térgye fölött ugyancsak kifehírelt a vasalt szoknya alul.

No nekem se köllött több... Elöntött a pulykaméreg, osztán rászótam a Bertára:

— Hajja ken', Berta, ördög b'on a szeme világába, ke' tá' kótábul hermonyikál?

FELSŐHEGYI HÍRESEK

P. Józsefről — Isten nyuugosztalja! —, kinek sírját már régen behorpasztotta az idő, regélik az öreg felsőhegyiek, hogy nem éppen gyémánton kúszóruáltak az elméjét, vagyis ápertén kimondva: kicsit félnótás volt szegény. Ennek ellenére bemaradt sorozáskor a többivel együtt, és ő is ott szolgálta Ferenc Jóskát valamelyik népes kaszárnnyában. Ha együgyű is volt kicsinysége, azért csak eltengődött a többi között, s kiszólásain, a r a n y k ö p é s e i n hétszámra elröhécselt az egész kaszárnnya.

Mivel nem volt fegyverforgatásra való, betették a konyhára, hadd segítsen a krumplihámozásnál. Rendetlen lévén, mindig gombhiánnyal kúszkódott, s leginkább kócmadzaggal kötötte körül a zubbonyát. Fültyült minden katonai reglamára, s amikor egy ízben a százados úr felelősségre vonta, amiért ismételt figyelmeztetés ellenére sem volt gomb a mandériján, nagy flegmán így válaszolt neki:

— Emlékszek, hogy mondta k e n d, de a fene tuggya, e'felejtettem.

Máskor meg egy magas rangú vendég, f e l d m a r s c h a l H e i n r i c h O s c a r látogatta meg az ezredet, s tiszteletére glédába állították az egész legénységet. Kimosdatva, kiglancolva Jóska is ott »ragyogott« valamelyik sor legeslegvégén.

A tábornagy — aki olyan hosszú volt, mint a nap kenyér nélkül — nyársat nyelt feszességgel lépett el a tiszteletére kivezényelt legénység előtt, majd a díszszemle befejeztével éppen a sor végén szerencsétlenkedő Jóskát találta megkérdezni:

— Hoty mekhífnak enketem, fiam?

Jóska nyelt egyet, de nem szólt.

— No, ki mekfatyok én? — kívánt segíteni a tábornok.

Ezt már Jóska is megértette, és felnézve a nyakigláb germán gili-gajszra, így válaszolt:

— A fene tuggya! Biztosan valami osztrák gólya.

— Asz, asz, fiam, Oszkár — veregette meg »okos« közvitéze vállát a felelettel elégedett tábornok.

Fölöttéb jeles egyén hírében állott a faluban Antus Mihály is — mesélik róla maguk a felsőhegyiek. Apró kis vézna, de nagyon élelmes emberkének írják le, olyan »hun a dolog, hadd kerülöm; fogjuk meg, oszt vigyék!« — féle típusnak, aki — már az eddigiekből is kiviláglik — a könnyen élők fajtájából való volt.

Egyszer — mesélik felőle — még az aratásba is belekóstolt, de aztán így hőkölte magát:

— Ej, Misa, nem ilyen gyenge kis okos embernek való ez a munka, hanem olyan nagy bolond erőseknek! — s nem aratott többet. Megneszele egy ízben, valamelyik zentai gabonakupec ismerősétől, hogy a kukorica ára emelkedni fog. Bevásárolt hát kukoricából, hogy csak úgy roskadozott a padlására.

Az árut persze forgatni kellett volna, hogy meg ne dohosodjék, ám Antus ehhez a munkához is csekélytette jómagát. Más bolond után nézett tehát.

Vizslató fináncok ögyelegtek akkor a faluban dohány meg öngyújtó után szaglálódva.

Mihály bácsi vett egy fél dinárért krumplicukrot, s az első értelmes gyerekeknek a markába nyomta azzal, hogy súgja be a fináncoknak:

— Antus bácsi dohányt gyugdos a pallásán!

Nem is kellett sokat várnia: pár perc múlva már ott voltak a fináncok, akiket Antus gazda színlelt ijedtséggel fogadott.

— Hogy önála dohány?! Még ilyet! Süjjön ki a szeme... Világ életében trafikot szítt... — Ehun e — mutatta az előkészített cigarettát — láthassák... Á, dehogy húzna ő ujját a törvényel... a világért sem... és esküdözött égre-földre, de a szemlést úrnak mondhatta. Az csak lökte félre, s ment egyenest a padlásfeljáróhoz.

Amikor odafönt meglátta a kukoricát, lázba jött, mint a jó vizsla, ha szimatot kap. Biztos volt ugyanis abban, hogy az alatt lapul valahol a tiltott dohány. »Véletlenül« éppen két falapát is ott volt kéznél, amit a szemlést úr és finánc nyomban alkalmazásba is vett. Előbb csak itt-ott bökdösték meg a szétterített kukoricát, de hogy nem akadtak semmire, nekiláttak emberül a munkának.

Mondják, hogy fél délután ott serénykedtek, forgatva vitézül a füledt padlásra a lapátokat. Szakadt róluk a veriték, s időnként nagyokat köptek a tenyerükbe, mert igen melegnek találták a lapátnyelet, s hát valamivel csak kellett hűteni. Dohányra ugyan nem lettek, ám amikor csapzottan, szutykosan és sajjó tenyérrel levánszorogtak Antus Mihály padlásáról, a gazda elégedetten állapíthatta meg: ilyen alapos munkát akkor sem kap, ha dupla napszámot fizetett volna.

